

SMĚRNICE PRO TVORBU A ŘEŠENÍ KŘÍŽOVEK

Český svaz hádankářů a křížovkářů 2019

PREAMBULE

Části Směrnic

- (1) **Popisná část Směrnic** obsahuje obecné charakteristiky křížovek a zahrnuje základní závaznou terminologii.
- (2) **Speciální část Směrnic** popisuje základní charakteristiky jednotlivých křížovkových druhů a odrůd. Mezi křížovkové odrůdy jsou zařazeny křížovky vyznačující se určitými zvláštnostmi, nebo takové, pro něž se vžil samostatný název.
- (3) **Regulativní část Směrnic** uvádí hlavní požadavky kladené na tvorbu českých křížovek. Tato část upravuje pravidla zejména pro soutěže Českého svazu hádankářů a křížovkářů (dále jen „svaz“) a mohou se jimi řídit redakce publikující křížovky.
- Komentář: Redakce odborných křížovkářských časopisů a časopisů publikujících křížovky si zejména některá regulativní pravidla mohou upravit podle svých potřeb (např. v podobě publikačních kritérií), a to jak ve smyslu zpřísnění požadavků, tak jejich uvolnění.
- (4) Obecné zásady pro řešení křížovek jsou v oddílu **Řešení křížovek**.
- (5) Speciální aspekty křížovkářské problematiky vysvětlují **závazné Přílohy Směrnic**.
- (6) Bližší vysvětlení některých ustanovení Směrnic a příklady přinášejí **komentáře**.

I. POPISNÁ ČÁST

Oddíl první

ÚVODNÍ USTANOVENÍ

§ 1 Definice křížovky

Křížovka je vědomostně kombinační úloha založená na úplném nebo částečném křížování výrazů vpisovaných po znacích do obrazce a obsahující tajenku.

Komentář: Křížovka je tvůrčí dílo, které má zpravidla svou grafickou a slovesnou složku. V některých jiných než českých publikačních prostředích (např. v USA) nebývá požadavek nutnosti obsahovat tajenky splněn. To neznamená, že takto předložené luštitelské úlohy nejsou křížovkami. Tyto *Směrnice* však formulují požadavky pro české prostředí a přítomnost tajenky vyžadují.

§ 2 Základní součásti křížovky

Základními součástmi křížovky jsou: zadání včetně legendy, obrazec, vpisované výrazy a tajenka (viz samostatná ustanovení).

§ 3 Standardní křížovka

Za standardní křížovku se považuje souměrná křížovka, která obsahuje:

- a) po znacích vpisované výrazy;*
- b) úplné křížování vpisovaných výrazů;*
- c) obrys (obrysy) obrazce;*
- d) síťku;*
- e) případné rozdělovací značky;*
- f) koridory a jejich označení;*
- g) legendu (soubor legendových výrazů a lokalizací neskrytých tajenkových výrazů);*
- h) tajenku (tajenky);*
- i) případné další součásti zadání.*

Komentář: V souladu s § 2 je zřejmé, že standardní křížovka obsahuje všechny základní součásti. Znakem standardní křížovky je úplné křížování.

§ 4 Odrůdy a varianty

*Křížovky, kterým chybí některá ze jmenovaných součástí standardní křížovky, nebo naopak obsahují jiné prvky či součásti, tvoří zpravidla křížovkové **odrůdy** a jejich různé varianty (viz např. §§ 54–59 Legendy zvláštní povahy a Speciální část Směrnic).*

Oddíl druhý

VÝRAZY

§ 5 Výrazy podle funkce

*Podle své funkce se v křížovce a při jejím zadání rozeznávají tyto **třídy výrazů**:*

- a) výraz **vpisovaný**, který se získá vyřešením výrazu legendového;*
- b) výraz **tajenkový**, kterým je tajenka nebo její jednotlivý díl;*
- c) výraz **legendový**, který je významovou charakteristikou výrazu vpisovaného.*

Vpisované výrazy

§ 6 Druhy vpisovaných výrazů

Za vpisovaný výraz pro účely tvorby a řešení křížovek se považuje:

- a) slovo;*
- b) část slova;*
- c) číslo;*
- d) zkratka a značka;*
- e) spojení výrazů;*
- f) název.*

§ 7 Slovo

(1) *Za slovo se považuje:*

- a) *podstatné jméno, přídavné jméno (včetně jmenných tvarů), zájmeno a číslovka v 1. pádě jednotného nebo množného čísla (tzv. **základní tvar**);*
- b) *zvrátané zájmeno a pádová otázka;*
- c) *sloveso v infinitivu (**základní tvar**);*
- d) *příslovce;*
- e) *předložka, spojka, citoslovce, částice;*
- f) *ustrnulý slovní tvar.*

(2) **Základní tvar** je tvar ohebných slov, kterým je

- a) *1. pád jednotného a množného čísla podstatných jmen, přídavných jmen, zájmen a číslovky;*
- b) *infinitiv sloves.*

Komentář: Viz též *Regulativní část*, která mj. stanoví výjimky pro užití základních tvarů.

§ 8 Část slova

Částí slova se rozumí:

- a) *předpona;*
- b) *přípona s výjimkou přípony kmenotvorné a tvarotvorné, tj. koncovky;*
- c) *část složeného slova.*

Komentář: Části slov se ze své definice zapisují zpravidla s tiretem, pak nelze tiret vynechat (je samostatným znakem). V odborné literatuře (např. chemické) se však mohou vyskytovat předpony bez tiretu, pak je takový způsob zápisu vpisovaného výrazu považován za doložený i bez tiretu.

§ 9 Číslo

Číslo je vpisovaný výraz zapsaný v arabských nebo římských číslicích (viz též Přílohu Směrníc). Při křížování lze zaměňovat arabské číslice „0“ za písmena „O“.

Komentář: Záměny nuly a písmena „O“ se často využívá v případech rébusového způsobu vpisování (§ 33).

§ 10 Zkratka a značka

Platným vpisovaným výrazem je ustálená zkratka nebo značka (česká nebo cizí) a dále zkratka iniciálová.

§ 11 Spojení výrazů

*Spojení výrazů je samostatným (jediným) vpisovaným výrazem, sestaveným ze dvou či více tzv. **dílčích výrazů**.*

§ 12 Název

Názvem se míní pojmenování lidského nebo přírodního výtvaru.

Komentář: Názvy jsou například pojmenování uměleckých děl (socha *Diskobolos*, obraz *Dáma s hranostajem*, hra *Naši furianti*, Čechova sbírka *Ve stínu lípy* atd.), budov (*Národní divadlo*, hospoda *U Fleků*), ulic (*Barikádníků*, *Palackého*), firem (*Spolana*, *Adast* atd.), přírodních objektů (*Prachovské skály*, přírodní rezervace *U Brněnky*, hradiště *Staré Zámky* atd.) apod. Je zřejmé, že název je základním tvarem, i když formálně může být v pádu.

Oddíl třetí

OBRAZEC

§ 13 Základní součásti obrazce standardní křížovky

Obrazec křížovky je tvořen zpravidla těmito součástmi: obrysem, sítkou, vymezením koridorů, označením koridorů a rozdělovacími značkami.

Komentář: Slovo „zpravidla“ znamená, že u některých křížovek mohou některé tyto součásti chybět a jiné (jako například různé grafické prvky naznačující směr vpisování, počátky výrazů, číselné kódování apod.) se mohou vyskytovat (viz též *Speciální část Směrnic*). Označením koridorů v legendě se zabývá § 51.

§ 14 Obrys

(1) **Vnější obrys** obrazce křížovky vymezuje prostor určený pro vpisované a neskryté tajenkové výrazy. *Obrys se vyznačuje silnými linkami.*

(2) Křížovka může mít kromě vnějšího obrysu i **obrys (obrysy) vnitřní**.

§ 15 Sítka

(1) **Sítka** je soustava křížujících se čar (přímých úseček i křivek) vymezující prostor pro vpisování jednotlivých znaků. *Plochy mezi těmito čarami se nazývají políčka. Charakter sítky určuje tvar políček.*

(2) **Základní sítka** se vytváří soustavami čar, které odpovídají geometrii koridorů. *Základní sítku lze doplnit nebo upravit pomocí spojnic.*

§ 16 Koridor

Koridor je prostor pro vpisování výrazů vymezený grafikou základní sítky a případnými vymezujícími grafickými prvky. *Těmi mohou být například silné (vodicí) linky (meandrovka, ráčkovka apod.), propojovací čáry (řetězková doplňovačka, kaskádovka apod.), pomocné grafické značky (buňkovky apod.) – viz Speciální část Směrnic. Koridor může být vázaný v síťce nebo volný (např. v některých odrůdách).*

Komentář: Koridor je obecný název pro řádek, sloupec, mezikruží, sled buněk apod. Není totožný se směrem vpisování (směr vpisování určuje posloupnost kladení znaků výrazů do koridoru v konkrétním směru; např. v jednom koridoru mohou být dva směry vpisování – ZLEVA

DOPRAVA a ZPRAVA DOLEVA, DO STŘEDU a ZE STŘEDU apod.). Některé křížovkové odrůdy (např. atomizované křížovky) koridor pro vpisované výrazy nemají.

§ 17 Políčko

(1) **Základní políčko** je část plochy křížovky vymezené základní sítkou, resp. průsečíkem koridorů, pokud se křížují.

(2) **Násobné políčko** je políčko vytvořené sdružením políček základních.

(3) **Mozaikové políčko** je část základního políčka vytvořená rozdělením tohoto políčka alespoň jednou spojnicí.

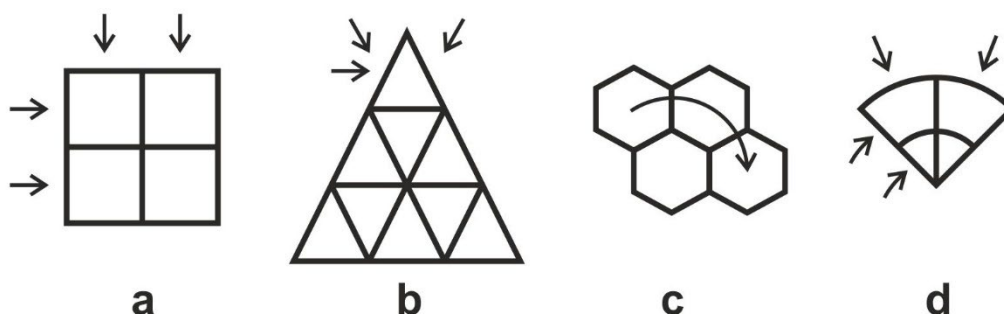
(4) **Násobné mozaikové políčko** je druh mozaikového políčka, které vznikne sdružením více mozaikových políček, nebo sdružením základního políčka (základních políček) s mozaikovým(i). Násobné mozaikové políčko vždy přesahuje hranice základního políčka alespoň v jednom směru.

(5) **Izolované políčko** je políčko používané u některých odrůd bez sítky (např. řetízková doplňovačka, volná buňkovka apod.) – viz Speciální část Směrnic. Může mít nestandardní tvar (např. kruh).

Komentář s příklady typů políček:

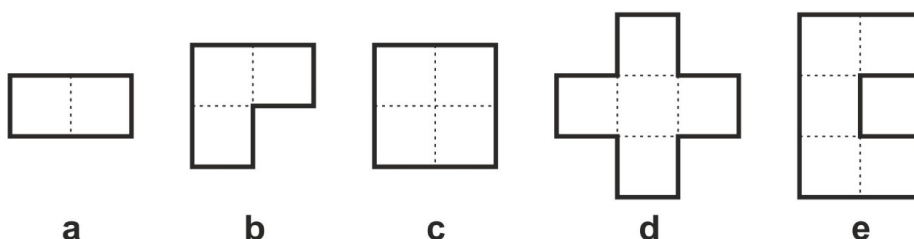
Násobná, mozaiková a násobná mozaiková políčka jsou vždy políčka odvozená z políček základních.

(1) **Základní políčka** jsou znázorněna na obr. 17.1. Tvar základního políčka je dán povahou základní sítky křížovky. Vzniká zpravidla průsečíkem koridorů a tento průsečík vymezuje i tvar základního políčka. Na obr. 17.1a je průsečíkem vodorovného a svislého koridoru čtverec; to je nejčastější typ základního políčka. U třísměrných křížovek je dán tvar základního políčka průsečíkem tří koridorů, je to tedy trojúhelník (obr. 17.1b). U buňkovek je tvar základního políčka spoluurčován počtem znaků kolem středového políčka; v příkladu na obr. 17.1c se jedná o šestiúhelník. Základní políčka kruhových křížovek a doplňovaček mohou měnit tvar i velikost, jak je vidět na obr. 17.1d. Charakteristické tvary obrazců některých odrůd pak přinášejí i další tvary základních políček.

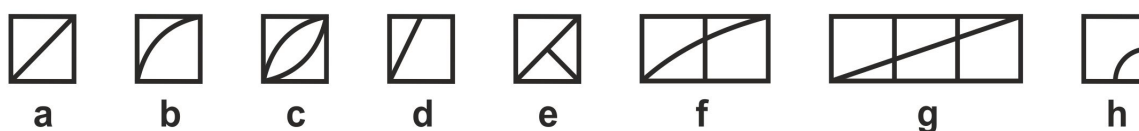
Obr. 17.1 Základní políčka

(2) **Násobná políčka** vznikají sdružováním políček základních a respektují základní síťku křížovky. Násobné políčko 17.2a je vytvořeno ze dvou základních políček, políčko 17.2b ze tří, políčko 17.2c ze čtyř a násobná políčka 17.2d a 17.3e z pěti základních políček.

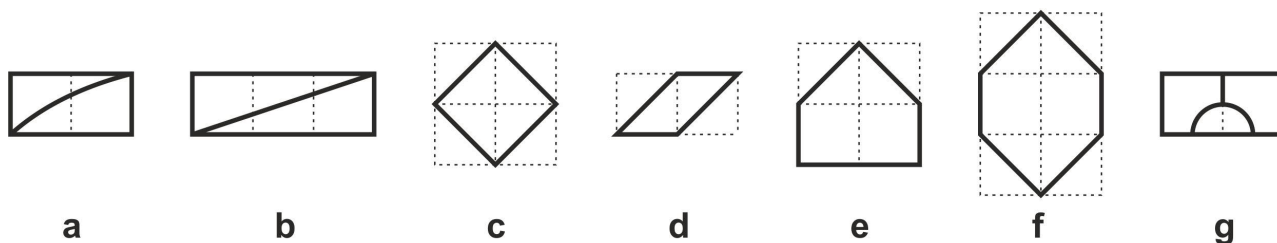
Obr. 17.2 Násobná políčka

(3) **Mozaiková políčka** vznikají dělením políček základních pomocí různých druhů spojnic. Přestože by se mohlo zdát, že u obrázků 17.3f a 17.3g se jedná vždy o jednu spojnici, která jde přes více základních políček, jde ve skutečnosti podle definice spojnic o dvě obloukové spojnice na obr. 17.3f (každá z nich dělí jedno základní políčko) a o tři spojnice na obr. 17.3g. To je zásadní rozdíl od příkladů na obrázcích 17.4.

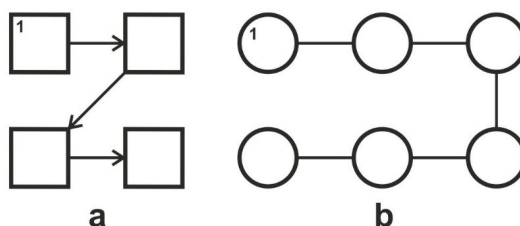
Obr. 17.3 Mozaiková políčka

(4) **Násobná mozaiková políčka** jsou druhem mozaikových políček, která přesahují do dvou či více koridorů alespoň v jednom směru. Např. na obr. 17.4a a 17.4b jedna spojnice dělí násobná políčka a zasahuje do jednoho vodorovného koridoru (řádku) a do dvou resp. tří svislých koridorů (sloupců). Na obr. 17.4g je půlkruhové políčko násobným mozaikovým políčkem.

Obr. 17.4 Násobná mozaiková políčka

(5) **Izolovaná políčka** se vyskytují jen u některých odrůd, např. u řetízkové doplňovačky či volné buňkovky. Postup zapisování znaků je naznačen buď pomocnými šipkami (17.5a) nebo pomocnými linkami (17.5b); počátek bývá v políčkách označených zpravidla číselným indexem.

Obr. 17.5 Izolovaná políčka

§ 18 Forma křížovky podle typů políček

Podle charakteru **síťky**, a tedy podle typů užitých políček, se určuje **forma křížovky**. Nejsou-li v křížovce žádná mozaiková políčka, jde o křížovku **normální** (toto označení se zpravidla vynechává). Jsou-li v křížovce všechna políčka mozaiková, nazývá se křížovka **mozaiková** (též **mozaikovka**). Je-li v křížovce užito kombinace základních (případně násobných) a mozaikových (včetně násobných mozaikových) políček, jde o křížovku **polomozaikovou** (též nazývanou **polomozaikovka**).

§ 19 Spojnice

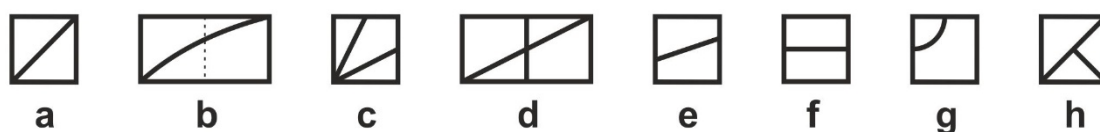
(1) **Spojnice** je přímá, zakřivená nebo lomená čára nesplývající se základní sítíkou, která spojuje dva body obvodu políčka.

(2) Spojnice, které spojují dva body obvodu základních políček, se nazývají **spojnice celé**, ostatní spojnice se nazývají **spojnice dílčí**.

(3) Spojnice celé se dělí na:

- a) spojnice uzlové, spojující dva průsečíky základní sítě;
- b) spojnice polouzlové, spojující jeden průsečík základní sítě a jeden jiný bod obvodu základního nebo násobného políčka;
- c) spojnice volné, spojující dva libovolné body obvodu jakéhokoli políčka mimo výše uvedené případy.

Komentář: Obr. 19.1 přináší ukázky jmenovaných typů spojníc. Obr. 19.1a a 19.1b znázorňuje celé uzlové spojnice. Obr. 19.1c a 19.1d zobrazuje vždy dvě celé polouzlové spojnice. Obr. 19.1e, 19.1f a 19.1g ukazují celé spojnice volné; v některých křížovkách se objevují půlené koridory se spojnici typu 19.1f. Obr. 19.1h ukazuje dílčí spojnici, která vychází z rohu základního políčka a rozděluje celou uzlovou spojnici na dvě části, takže uvnitř prostoru základního políčka jsou tři spojnice.

Obr. 19.1 Spojnice

§ 20 Rozdělovací značky a další grafické prvky

(1) **Rozdělovací značky** jsou grafické prvky oddělující v křížovce jednotlivé vpisované výrazy.

(2) Rozdělovacími značkami jsou:

- a) rozdělovací (silné) linky;
- b) rozdělovací políčka;
- c) jiné značky užívané v některých křížovkových odrůdách (rozdělovací uzlová políčka, rozdělovací body).

(3) **Propojovací linky** jsou čáry souvisle spojující izolovaná políčka křížovky, v nichž jsou umístěny znaky příslušného vpisovaného výrazu (např. řetízková doplňovačka), nebo políčka sítě, kde lomené směry naznačují vpisování výrazů (např. kaskádovka).

(4) **Pomocné značky** jsou grafické doplňky obrazce (šipky, krátké úsečky, tečky, malá čísla apod.), které zpravidla naznačují počátek, směr nebo způsob vpisování výrazů.

§ 21 Souměrnost obrazce křížovky

(1) Souměrnost křížovky se určuje podle obrazce, tj. podle obrysu (vnějšího i vnitřního), sítě a rozložení rozdělovacích značek.

(2) Je-li obrazec křížovky souměrný (všechny součásti obrazce podle téhož prvku souměrnosti), je křížovka **souměrná**. V ostatních případech je **nesouměrná**.

Komentář: Ze znění § 21 plyne, že souměrnost se týká pouze jmenovaných grafických prvků, nikoli tedy například střídání vpisovaných znaků. Dále z toho plyne například také to, že má-li křížovka souměrný obrys a nesouměrné rozložení rozdělovacích značek, je třeba ji označit jako **nesouměrnou**. Tzv. švédské křížovky jsou z principu křížovkami nesouměrnými s ohledem na okrajové pásy políček s vepsanou legendou.

§ 22 Figurální křížovka

Křížovka, jejíž obrazec nebo jeho část tvoří figuru, se nazývá **křížovka figurální**.

Komentář: Figura znamená, že obrazec nebo jeho část (např. rozdělovací značky) má konkrétní věcný význam. Za figuru se považují například i obrysy písmen.

§ 23 Sdružování křížovek a jejich částí

Křížovky a jejich části lze sdružovat. Tím mohou vznikat

- a) křížovky s ucelenými částmi;
- b) křížovkové celky;
- c) křížovkové soustavy.

§ 24 Křížovka s ucelenými částmi

(1) **Ucelené části křížovky** jsou části křížovky propojené alespoň jedním výrazem, jehož znaky se vpisují do políček navazujících částí.

(2) Navazující ucelené části křížovky se liší alespoň jedním z těchto prvků:

- a) druhem vpisovaných znaků;
- b) systémem střídání;
- c) formou sítě;
- d) druhem rozdělovacích značek;
- e) souměrností.

§ 25 Křížovkový celek

Křížovkový celek je útvar vzniklý spojením více křížovek předkládaných pod jedním zadáním.

Komentář: Do křížovkového celku mohou být začleněny křížovky různých forem (§ 18), druhů (§ 36), typů (§ 47) a odrůd (*Speciální část Směrnic*).

§ 26 Křížovková soustava

Křížovková soustava je zvláštní geometrický druh spojení křížovek, v němž se sdružují křížovky pod jedním zadáním, avšak každá z nich má legendu uvedenou samostatně.

Komentář: V případě spojených shodných křížovek (např. čtvercovek, roháčků apod.) nemusí jít o shodný křížovkový celek, ale o soustavu (viz *Speciální část Směrnic*, obr. 105.3.3 a 105.4.6).

Oddíl čtvrtý VPISOVÁNÍ VÝRAZŮ

§ 27 Znaky

(1) Při vpisování výrazů se vpisované výrazy a neskryté tajenkové výrazy zaznamenávají do políček obrazce v daných směrech nebo podle jiného zadání **po znacích**.

(2) **Znaky** jsou

- a) písemný znak;
- b) shluk;
- c) slabika;
- d) výrazový znak;
- e) prázdný znak a mezislovní mezera.

§ 28 Písemný znak

(1) Za písemný znak se považuje:

- a) písmeno české nebo cizí abecedy (písmenný znak);
- b) číslice;
- c) interpunkční (členicí) znaménko;
- d) tiret;
- e) jiný grafický znak nebo zobrazení.

(2) Za samostatný písemný znak se nepovažuje doplněk znaku (odsuvník, exponent a index).

(3) U použití písmen (samostatných i jako součástí jiných znaků) je nezbytné přesně dodržovat diakritiku.

(4) Vícepísmenné znaky se skládají ze dvou či více písmenných znaků.

Komentář: Směrnice rozlišují pojmy „písemný znak“ a „písmenný znak“. **Písemný znak** je jakýkoli znak zaznamenaný psaním, tedy písmeno, číslice, grafický znak, ale též piktogram atd. **Písmenný znak** je pouze písmeno české nebo cizí abecedy.

Komentář: Čeština používá 42 písmen (viz též Přílohu Směrnic *Písmenné znaky*). Písmena lišící se svou diakritikou jsou považována za různá písmena (např. E není É ani Ě, U není totožné s Ú nebo Ů, C není Č apod.). Z toho mimo jiné plyne, že **v křížovkách je nutné**

diakritiku (např. délku samohlásek) vždy dodržovat. V opačném případě by se totiž křížovala nikoli stejná, ale různá písmena, lišící se právě diakritikou. Interpunkční znaménko (čárka, tečka atd.) se považuje za jeden znak.

Tečku za zkratkou, značkou či pořadovou číslicí lze vpisovat zvlášť, nebo jako součást předcházejícího písmena nebo číslice (§ 205 a 214). Tři tečky, které například v tajenkách vyjadřují přerývanou řeč nebo nedokončenou myšlenku, lze použít jako jeden znak, nebo jako tři samostatné znaky (§ 214). Zvolené užití by mělo být v křížovce z hlediska kvality jednotné.

§ 29 Shluk

Shluk je skupina dvou či více písemných znaků, zpravidla písmen.

§ 30 Slabika

(1) Za slabiku se považuje písmeno nebo shluk písmen mající povahu výslovnostní jednotky v souladu s českou mluvnicí. Slabiky se tvoří podle zásad pro dělení slov na slabiky, které vycházejí z normativních jazykových příruček (viz též Přílohu Směrnic Dělení slov na slabiky).

(2) U cizích slov lze užít buď způsob tvorby slabik v tom kterém jazyce, nebo pro účely těchto Směrnic tzv. **grafické slabiky**, kde je možné psanou podobu slabiky vytvořit podle českých mluvnických pravidel (např. anglické LOVE i LO-VE, SHAKE-SPEARE i SHA-KE-SPE-A-RE).

§ 31 Výrazový znak

Výrazový znak je část vpisovaného výrazu, která sama o sobě musí vyhovovat podmínkám uvedeným pro správné vpisované výrazy, je tedy samostatným tzv. **dílčím výrazem**. Zvláštní podkategorií výrazových znaků jsou **slovní znaky**, tvořené výhradně slovy.

Komentář: U křížovek s výrazy vepsanými do jednoho políčka je příslušný dílčí výraz totožný s vpisovaným výrazem.

§ 32 Prázdný znak a mezislovní mezera

(1) **Prázdným znakem** se rozumí políčko, které neobsahuje žádný znak ve smyslu § 27 až 31. Prázdný znak plní buď funkci mezislovní mezery, nebo je součástí rébusového vpisování.

(2) **Mezislovní mezera** je prázdný znak nebo mezera s platností písemného znaku jako součást shluku, která od sebe odděluje dílčí výrazy ve spojení vpisovaných výrazů nebo v tajenkových výrazech.

Komentář: Užití prázdných znaků a mezislovních mezer si ukážeme na příkladech:

1. V písmenné křížovce jsou u jednoho vpisovaného výrazu vepsány za sebou znaky PA a prázdný znak (prázdné políčko). Prázdný znak zde je součástí rébusového vpisování (viz § 33) a vpisovaný výraz se čte jako PANIC, ale nelze ho číst jen jako PA a políčko „nic“ nečíst, případně si prázdného políčka nevšímat.

2. V písmenné křížovce je užito spojení výrazů BABÍ LÉTO. Mezi oběma slovy (díličmi výrazy) je prázdné políčko, tj. samostatný znak.
3. Ve shlukové křížovce je užito spojení výrazů BABÍ LÉTO, které je rozděleno do tří políček na tři znaky: BAB – Í_L – ÉTO. Mezislovní mezera (značená podtržítkem _) zde má funkci samostatného písmena, resp. elementárního znaku, takže prostřední shluk je třeba považovat za třípísmenný.
4. Ve střídavé křížovce s jednoznačným systémem střídání (např. šachovnicové střídání 1-2-1-2 ...) je spojení zapsáno po znacích jako BA – B – Í_ – L – ÉT – O, nebo B – AB – Í – _L – É – TO. Mezislovní mezera, znázorněná v tomto příkladu podtržítkem, zde plní funkci samostatného písmenného znaku, takže shluky s touto mezerou jsou považovány za dvoupísmenné.

§ 33 Rébusový způsob vpisování

(1) Při vpisování výrazů lze vpisovaný znak (písemný znak, shluk, slabiku, výrazový znak) nebo skupinu písmen nahradit grafickým znakem nebo zobrazením, jehož slovní pojmenování nebo vyjádření je shodné s nahrazeným vpisovaným znakem nebo nahrazenou skupinou písmen (tzv. **rébusový způsob vpisování**).

(2) Obdobně lze použít prázdného znaku.

Komentář: Rébusový způsob vpisování má těsnou souvislost se způsobem čtení. Je důležité nezaměňovat rébusový způsob vpisování (a tudíž následného rébusového čtení) s řešením hádankářského rébusu. Příklady: :LICH = *kulich*; PA(prázdný znak) = *panic*; –INKA = *bezinka*; RAO = *ranula*; PE, = *pečárka*; PRA– = *pralinka*; NAV = *naháček*; KOπ = *kopí*; KαS = *kalfas*; KμN = *kmín*; KAZA = *kazeta*; PR(obrázek oka)P = *Prokop*; BRA3 = *bratři*; KVÍ... = *kvítečky*; Ú4NY = *účty Říny*; LE20YLENU = *led v acetylenu*; O...EL = *osel* (S je zapsáno morseovkou), což lze křížovat jiným čtením, např. ...ČEK = *bodyček* apod.

V našem prvním příkladu se výraz KULICH zapíše do křížovky pomocí dvojtečky (kterou lze pojmenovat jako „ku“); to je správný rébusový způsob vpisování. U hádankářského písmenného rébusu lze skupinu písmen KLCH luštit (pomocí předložky „u“ a spojky „i“) také jako kulich, ale tento způsob přidávání různých spojek, předložek aj. u křížovek použít nelze. Protože v křížovkách je třeba dodržovat délku samohlásek, musíme na ni dávat pozor i u rébusového vpisování. Tak například použití rébusových zápisů :LNA pro výraz KŮLNA či O-NÍ pro výraz OBÉZNÍ je chybné.

§ 34 Směr vpisování znaků

(1) Směr vpisování jednotlivých znaků je sled zapisování do koridoru odpovídající směru předepsanému v zadání.

(2) Je-li ve znaku více písmen, píše se v rámci jednoho políčka zleva doprava, není-li v zadání uvedeno jinak.

§ 35 Vpisování a čtení znaků v koridoru

(1) Znak příslušných výrazů jsou v koridoru řazeny podle směru vpisování.

(2) Vpisování, řazení a čtení znaků v koridorech, které jsou děleny spojnicemi na jiná než základní políčka, řeší Příloha Směrnic Řazení a čtení znaků v prostoru děleného koridoru.

§ 36 Druh křížovky podle užitých znaků

- (1) Podle povahy vpisovaných znaků, popř. podle jejich střídání, se určuje **druh křížovky**.
- (2) Je-li jako znaků v křížovce (její ucelené části) užito
- a) písmen a písemných znaků, je **písmenná**; jsou-li vpisovaným znaky pouze číslice, jde o křížovku **číslicovou**;
 - b) shluků o stejné délce, je **shluková**;
 - c) slabik, je **slabiková**;
 - d) výrazových znaků, je **výrazová**; jestliže všechny výrazové znaky křížovky (její ucelené části) mají charakter slov, je **slovní**.
- (3) Je-li v křížovce (její ucelené části) použito různých vpisovaných znaků, tj. samostatných písemných znaků a shluků, nebo shluků o různé délce, jedná se o křížovku (ucelenou část) **střídavou**.

Oddíl pátý KŘÍŽOVÁNÍ VÝRAZŮ

§ 37 Shoda znaků

Křížování výrazů je základním principem křížovky, založeným na shodě znaků v příslušném políčku.

§ 38 Úplné a neúplné křížování

Dochází-li v příslušných políčkách ke shodě všech znaků všech vpisovaných a tajenkových výrazů, jedná se o **úplné křížování**. Není-li tato podmínka splněna, jde o **neúplné křížování**. Oba typy křížování se používají v souladu s charakteristikami příslušných druhů a odrůd křížovek.

§ 39 Způsoby křížování výrazů

Základními způsoby křížování výrazů v křížovkách jsou:

- a) křížová vazba;
- b) řetězové křížování;
- c) skupinové křížování;
- d) vrstevné křížování;
- e) bodové křížování;
- f) hádanková vazba;
- g) kombinované křížování.

Komentář: U standardních křížovek se uplatňuje pouze křížová vazba. Ostatní způsoby křížování se uplatňují u křížovkových odrůd. Příklady jednotlivých způsobů křížování jsou uvedeny v příslušných odrůd ve *Speciální části Směrnice*.

§ 40 Křížová vazba

Křížová vazba je nejobvyklejší formou křížování. Vzniká při protínání minimálně dvou koridorů.

§ 41 Řetězové křížování

(1) Řetězové křížování je křížování výrazů alespoň jednoho směru (řádek, sloupec, mezikruží, popř. na sebe navazující políčka zvláštních tvarů), při kterém se alespoň jeden znak předcházejícího výrazu shoduje ve společném políčku s nejméně jedním znakem následujícího výrazu.

(2) Políčko, v němž dochází při řetězovém křížování k vazbě mezi výrazy, se nazývá **uzlové políčko**.

(3) Více sousedících a společně ohraničených uzlových políček nebo násobné uzlové políčko se označuje jako **uzlová ploška**.

Komentář: U běžných řetězovek bývají uzlové políčko či uzlová ploška zpravidla ohraničeny silnými linkami. Je-li však takové ohraničení na závadu přehlednosti, lze je vynechat. Běžně je vynecháno například u darvinovek a postupovek. Viz *Speciální část Směrnic*.

§ 42 Skupinové křížování

Skupinové křížování je několikasměrné křížování skupiny výrazů, které se shodují ve znaku vepsaném do tzv. **středového políčka**. Toto křížování je specifickou formou křížové vazby.

Komentář: Skupinové křížování se uplatňuje u odrůd, např. u dostředovek, odstředovek či osovek. Viz *Speciální část Směrnic*, kde jsou uvedeny i příklady.

§ 43 Vrstvové křížování

Vrstvové křížování vzniká při převrstvení výrazu či výrazů jiným výrazem či jinými výrazy. K vrstvovému křížování dochází v rámci jednoho koridoru nebo sektoru (ráčkovka, pentaminová křížovka, oběhovka, jednosměrná křížovka aj.).

Komentář: Vrstvové křížování se uplatňuje u odrůd, např. u jednosměrných či ráčkových křížovek, oběhovek aj. Viz *Speciální část Směrnic*.

§ 44 Bodové křížování

Bodovým křížováním se rozumí překryv znaků více výrazů, které nejsou zapisovány do koridorů, ale do nepropojených políček. Uplatňuje se při rozložení vpisovaných výrazů na jednotlivé znaky a tyto znaky se účastní křížování izolovaně, zpřeházeně apod. (například u atomizované křížovky).

Komentář: Rozdíl mezi vrstvovým a bodovým křížováním spočívá v tom, že zatímco u vrstvového křížování dochází k souvislému překryvu celých výrazů, u bodového křížování se překrývají jednotlivé izolované znaky těchto různých výrazů, například u atomizovaných křížovek. Viz též *Speciální část Směrnic*.

§ 45 Hádanková vazba

Hádanková vazba vzniká při transformaci jednoho vpisovaného výrazu na druhý pomocí hádankářského prvku. Křížovky s hádankovou vazbou mají z důvodu přehlednosti obrazec rozdělen na část s hádankovými náznaky, část s hádankovými jádry, případně též část, do níž se přenáší znaky tajenky.

Komentář: Křížovky s hádankovou vazbou, včetně řady příkladů, jsou popsány ve *Speciální části Směrnic*.

§ 46 Kombinované křížování

(1) Kombinované křížování představuje několik různých principů křížování v jedné křížovce.

Komentář: Kombinované křížování se uplatňuje zejména u křížkových odrůd (např. ornamentovka, čelistovka, standardní křížování s křížováním bodovým apod.). Viz *Speciální část Směrnic*.

(2) Zvláštní typ kombinovaného křížování se uplatňuje při propojení křížovek s jinými řešitelskými úlohami.

Komentář: Příkladem takových kombinací jsou křížovky kombinované se skládačkami, lištovkami, šiframi, osmisměrkami apod. Viz *Speciální část Směrnic*.

§ 47 Typ křížovky

(1) Podle povahy koridorů se určuje typ křížovky.

(2) Křížují-li se výrazy křížovky (její ucelené části):

- a) pouze ve směru vodorovném a svislém, je **standardní**;*
- b) alespoň v jednom šikmém směru, je **šikmá**;*
- c) ve směru uzavřené křivky nebo její části a ve směru do středu, je **kruhová**;*
- d) ve více než dvou různých směrech, je **vícesměrná**.*

(3) Další typy křížovek jsou uvedeny ve Speciální části Směrnic. (např. buňkovky, kaskádovky apod.)

Komentář: Příkladem dalších křížovek podle použitých zvláštních typů koridorů mohou být buňkovky, kaskádovky, křížovky s lomenými směry vpisování apod.

Oddíl šestý

LEGENDA KŘÍŽOVKY

§ 48 Náležitosti legendy

*(1) **Legendou** se rozumí legendový výraz nebo souhrn legendových výrazů.*

(2) *Součástí legendy je také specifikace a označení směrů vpisování, označení koridorů a lokalizace neskrytých tajenkových výrazů.*

§ 49 Legendový výraz

(1) **Legendový výraz** je výstižnou a aktuální charakteristikou, synonymem nebo definicí vpisovaného výrazu, není-li použito legendy zvláštní povahy. Za významovou charakteristiku se nepovažuje přímé uvedení vpisovaného výrazu v legendě.

Komentář: Legendový výraz nemůže být totožný s výrazem vpisovaným, protože není jeho významovou charakteristikou. Proto například u výplněk se seznamem vpisovaných výrazů nehovoříme o legendě. Legenda je zde tímto seznamem vpisovaných výrazů nahrazena.

Legendové výrazy mohou mít ve vztahu k výrazům vpisovaným různou úroveň obecnosti. Ta může ovlivnit obtížnost řešení i kvalitu křížovky. V souvislosti s výstižností legendy je třeba dbát na případy, které pro účely Směrnic nazýváme **odtržené přívlastky**. Ty se vztahují k roztržení těsného spojení výrazů (viz § 207).

(2) **Specifikace** legendového výrazu je údaj zpravidla v závorce, který upřesňuje základní charakteristiku vpisovaného výrazu.

Komentář: Upřesnění v závorkách přinášejí doplňující informace, např.: *zastarale, nářečně, básnicky, oblastně, expresivně, knižně, slangově, v brněnském hantecu, dříve psáno, -s-, podle Jirásky, rébusově, podle starého pramene, podle NLA, anglicky, v malajském prostředí, domácky* atd.

(3) Legendové výrazy se od sebe vhodným způsobem oddělují.

Komentář: Podle standardních křížovkářských zvyklostí se legendové výrazy pro jeden koridor oddělují středníky. Jednotlivé koridory se v legendě zpravidla oddělují tečkou a pomlčkou (. –). To pochopitelně neplatí u švédských křížovek s vepsanou legendou, číselně lokalizovanou legendou, obrázkovou legendou apod.

§ 50 Řazení legendových výrazů

(1) Legendové výrazy se seskupují a řadí podle **označení koridorů a směrů vpisování**. Výjimku tvoří některé legendy zvláštní povahy.

(2) Má-li být při řešení pro jednotlivé výrazy užito zvláštních směrů vpisování, uvádí se příslušný směr u každého legendového výrazu či skupiny výrazů.

(3) Ve speciálních případech lze pro znázornění řazení legendových výrazů použít znaménka (+). Takové a další případy řazení legendových výrazů jsou popsány v Příloze Směrnic Řazení legendových výrazů.

§ 51 Označení koridorů

(1) K označení řádků se zpravidla používá písmen v této jednotné formě: A, B, C, D, E, F, G, H, I, J, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, U, V, W, X, Y, Z. Nepostačuje-li abeceda z velkých písmen, následuje abeceda z malých písmen. K označení sloupců se užívá zpravidla vzestupné řady přirozených čísel.

(2) Pouze čísel se obvykle užívá u šikmých, vícesměrných a shodných křížovek.

(3) *Způsoby číselného značení koridorů šikmých křížovek popisuje Příloha Směrnic Číslování šikmých křížovek.*

(4) *U křížovkových odrůd lze užít souřadnicového značení, nebo vnitřního číslování (číselně lokalizovaná legenda).*

Komentář: Souřadnicového značení se užívá například u atomizovaných křížovek, buňkovek aj. U křížovek s číselnou lokalizací (vnitřní číslování) se v systematickém pořadí přiřazuje číslo v políčku, kde příslušný vpisovaný nebo tajenkový výraz začíná.

§ 52 Označení směrů vpisování

Směry vpisování se v legendě označují tak, aby byl správně vystižen typ nebo odrůda křížovky.

Komentář: Za výstižné označení směrů vpisování se považuje např.: VODOROVNĚ, SVISLE, ZLEVA DOPRAVA, ZPRAVA DOLEVA, VE SMĚRU (PROTI SMĚRU) CHODU HODINOVÝCH RUČÍČEK (KRUHOVITĚ), ŠIKMO ZLEVA DOPRAVA (DOLŮ), OBLOUKOVITĚ (KE STŘEDU, OD STŘEDU), ŠIKMO ZPRAVA DOLEVA (DOLŮ), PO OBVODU, BUŇKOVITĚ, LOMENĚ, KE STŘEDU, DO STŘEDU, OD STŘEDU, ZE STŘEDU, SÍTOVITĚ, ZLEVA DOPRAVA VLNKOVITĚ, MEANDROVITĚ, STUPŇOVITĚ DOLŮ ZLEVA DOPRAVA (ZPRAVA DOLEVA), ATOMIZOVANĚ PRVNÍ SÉRIE – DRUHÁ SÉRIE, VE SMĚRU ŠIPEK, VE SMĚRU VODICÍCH LINEK apod.

§ 53 Vazba vpisovaného a legendového výrazu

(1) *Pro každý samostatný vpisovaný výraz se odděleně uvádí samostatný výraz legendový. Charakteristika výrazu, který je celý vepsán v políčku (políčkách) více koridorů stejného směru, se uvádí v legendě každého směru vpisování, a to buď stejnými legendovými výrazy, nebo legendovými výrazy různého významu.*

(2) *Toto ustanovení se nevztahuje na legendy zvláštní povahy a na křížovky, u nichž je legenda zcela nebo zčásti nahrazena seznamem vpisovaných výrazů.*

Legendy zvláštní povahy

§ 54 Odlišné druhy legend

Má-li legenda zvláštní povahu, tedy je-li např. sdružená, zpřeházená, číslovaná, cizojazyčná (překladová), jedná-li se o hádankovou legendu, popř. jsou-li legendové výrazy uvedeny v souvislém textu, nebo jsou-li vpisované výrazy zobrazeny, označí se tato skutečnost v zadání nebo na začátku legendy. Tohoto označení není třeba, pokud je způsob řešení zřejmý.

§ 55 Sdružená legenda

Neobsahuje-li legenda rozdělení legendových výrazů do jednotlivých směrů vpisování, jedná se o tzv. sdruženou legendu. Na začátku legendy se uvádí, pro které směry vpisování je sdružena. To platí i tehdy, sdruží-li se legenda pro více křížovek pod jedním zadáním.

§ 56 Zpřeházená legenda

U křížovek se zpřeházenou legendou jsou legendové výrazy sestaveny za sebou v jiném pořadí, než v jakém jsou rozmístěny v křížovce odpovídající výrazy vpisované.

§ 57 Číselně lokalizovaná legenda

V křížovkách s číslovanou legendou se v systematickém pořadí každému výrazu přidělí číslo (index) v políčku, kde začíná příslušný vpisovaný nebo tajenkový výraz.

§ 58 Obrázková legenda

Místo psaných legendových výrazů jsou použity obrázkové ekvivalenty vpisovaných výrazů.

§ 59 Křížovky bez legendy

*Legendu lze u některých křížovek nahradit výčtem (seznamem) vpisovaných výrazů. Pokud je legenda nahrazena tímto výčtem kompletně, jde o **výplňku**; pokud je legenda nahrazena výčtem částečně (např. jen v jednom směru vpisování), jde o **polovýplňku**.*

Oddíl sedmý

TAJENKA KŘÍŽOVKY

§ 60 Definice tajenky

Tajenkou (tajenkovým výrazem) je souvislý text, část souvislého textu nebo samostatný pojem (např. odborný výraz).

§ 61 Díl tajenky

*Tajenka se dělí na **díly**, mající samostatnou významovou platnost. Nejmenším dílem tajenky je jeden výraz.*

§ 62 Fragment tajenky

Fragment tajenky je nejmenší možná část tajenky, kterou se rozumí nejméně jeden z více písemných znaků, a to i písemný znak, který je součástí vícepísmenného znaku.

Komentář: Ustanovení se uplatňuje zejména u skrytých tajenek, kde je možné, aby například v křížovkovém celku každá z křížovek (nebo některé křížovky) obsahovala jen jeden písemný znak (fragment) skryté tajenky, který může být buď samostatný nebo součástí shluku, slabiky či výrazového znaku.

§ 63 Podání tajenky

Tajenku nebo její díl lze podat:

- a) souvislým umístěním (lokalizováním) do některého ze směrů vpisování (pak je taková tajenka zařazena do legendy);*
- b) skrytím (označení tajenky není lokalizováno v legendě)*

§ 64 Skrytá tajenka

Skrytí tajenky musí být vždy systematické. Pro skrytí tajenky lze využít různých systémů, např. umístěním v obrazci, formou obrazce, využitím grafických prvků obrazce či jiným způsobem (viz též Regulativní část Směrnic).

§ 65 Heslo

***Heslo** je zvláštní forma neskryté nebo skryté tajenky, která souvisí s obsahem křížovky, jiných tajenek nebo soutěže. Může být vepsáno do prázdného obrazce křížovky, nebo se může objevit teprve po vyřešení křížovky.*

Oddíl osmý ZADÁNÍ KŘÍŽOVKY

§ 66 Náležitosti zadání

(1) Zadáním křížovky se rozumí vše, co se řešiteli předkládá k řešení. Obvyklou součástí zadání je vedle legendy a obrazce zejména název křížovky.

(2) Název křížovky se rozumí stanovení souměrnosti, typu, druhu a formy křížovky. Uvedené údaje se uvádějí zpravidla v tomto sledu:

- a) **typ** křížovky podle typu koridoru (např. ŠIKMÁ, KRUHOVÁ);*
- b) údaj o souměrnosti (SOUMĚRNÁ, NESOUMĚRNÁ);*
- c) údaj o figuralitě (FIGURÁLNÍ);*
- d) **druh** křížovky podle typu použitých znaků (např. STRÍDAVÁ, SHLUKOVÁ);*
- e) **forma** křížovky podle použitých políček (např. POLOMOZAIKOVÁ);*
- f) údaj o podání obrazce (např. POLODOKRESLOVKA, DOKRESLOVKA).*

Komentář s příklady názvů křížovek:

ŠIKMÁ (a) NESOUMĚRNĚ (b) FIGURÁLNÍ (c) PÍSMENNÁ (d) POLODOKRESLOVKA (f);
SOUMĚRNĚ (b) FIGURÁLNÍ (c) SLABIKOVÁ (d) POLOMOZAIKOVKA (e);
KRUHOVÁ (a) STRÍDAVÁ (d) MOZAIKOVÁ (e) KŘÍŽOVKA (f) atd.

(3) Název křížovkových celků a křížovek s ucelenými částmi obsahuje také údaje o počtu křížovek nebo ucelených částí. Každá z těchto křížovek nebo ucelených částí je opatřena samostatným názvem.

Komentář s příklady názvů:

NESOUMĚRNĚ FIGURÁLNÍ (KŘÍŽOVKOVÝ) CELEK složený z 1 souměrné písmenné mozaikovsky, 1 souměrné slabikové polomozaikovsky a 1 nesouměrné střídavé křížovky;

ŠIKMÁ NESOUMĚRNÁ DVOJKŘÍŽOVKA složená z 1 nesouměrné písmenné křížovky a 1 nesouměrné shlukové křížovky.

(4) *Zadání může obsahovat i další údaje, předkládané řešiteli, které nespádají do legendy, např. další pokyny k řešení, pomůcku, výčty použitých políček, průvodní text k tajenkám atd.*

§ 67 Dokreslovka a polodokreslovka

(1) *Není-li ke křížovce připojen obrazec, užívá se zpravidla místo termínu „křížovka“ označení **dokreslovka**.*

(2) *Je-li ke křížovce připojen neúplný obrazec, užívá se označení **polodokreslovka**.*

§ 68 Zadání zkumavky

*Křížovka, která se odlišuje od obecné části Směrnic a neshoduje se s žádnou z odrůd uvedených ve Speciální části Směrnic, se označuje jako **zkumavka**. V takovém případě musí autor postup řešení zkumavky uvést (viz § 229).*

Oddíl devátý

ŘEŠENÍ KŘÍŽOVKY

§ 69 Definice

Řešení křížovky je postup, kterým se řešitel v souladu se zadáním snaží ve výsledku dosáhnout shodu s autorským řešením nebo případně dospět k alternativnímu řešení v souladu se Zásadami hodnocení správnosti řešení křížovek.

Komentář: Hodnocení správnosti řešení křížovek řeší zvláštní aktuální předpisy svazu: *Zásady hodnocení správnosti řešení křížovek v soutěžích svazu; Metodika hodnocení správnosti řešení křížovek na mistrovských a přeborových soutěžích svazu.*

§ 70 Závazná pravidla

Pro řešitele, stejně jako pro autory, platí stejná závazná pravidla ve všech částech Směrnic včetně příloh, komentářů a eventuálních pozdějších oprav, dodatků, změn a výkladů. Povinností řešitele je dodržovat všechny aspekty zadání křížovky, není-li stanoveno jinak.

Oddíl desátý
ZÁVĚREČNÁ USTANOVENÍ

§ 71 Chybná křížovka

Za chybnou se považuje křížovka, která odporuje některému ustanovení Směrnic, jejich přílohám, opravám, dodatkům, změnám a jiným závazným dokumentům.

§ 72 Změny ve Směrnících a Přílohách

(1) Přílohy, opravy, dodatky a změny Směrnic schvaluje Odborná křížovkářská komise. Ta také může v ojedinělých případech schválit výjimky ze Směrnic.

(2) V případě změn, oprav a doplňků těchto Směrnic a jejich Příloh a komentářů mají přednost aktualizované elektronické verze publikované na svazových webových stránkách před tištěnými podobami.